

İç Mekânda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri

Color Perception in Interior and It's Effects on Psychology

Nedim ALİCİ¹, Müge GÖKER PAKTAŞ²

Gönderilme Tarihi: 21.05.2020 - Kabul Tarihi: 11.06.2020

Özet

Mekânlar; sahip oldukları donatılar ve işlevler ile anlaşırlar, renkler ile kullanıcılara psikolojik etkiler yapar ve kimlik kazanır. Renk, mekânın kullanıcı ile iletişim kanalıdır. İnsanların ve toplumların karakterini, kimliğini, sosyo-kültürel birikimini, psikolojisini, coğrafyasını yansıtan renkler, mekânlar aracılığıyla insanlara bütün bu birikimlerin farklı etkilerini yansıtır.

Mekân, renk ve insan ilişkisinin güçlü ve karmaşık olması beraberinde bu ilişkinin devamlı oluşu, insanların ondan etkilenmesi konunun önemini göstermekle birlikte araştırmanın nedenini oluşturmaktadır. Makalede; mekân ve mekân algısı sonrasında renk tanımı ve rengin tür, değer, doygunluk gibi özellikleri açıklanmıştır. İnsan psikolojisi ve bireysel renk psikolojisi, toplumsal renk psikolojisi, mekânda renk kullanımı ve psikolojik etkileri ile rengin mekânlarda kullanımı sonucunda bireyler üzerinde oluşturduğu psikolojik etkiler irdelenmiştir. Makalede; araştırma yöntemi olarak literatür taraması, tezler, makaleler, kitaplar ve örnekler üzerinden değerlendirmeler yer almaktadır. Bu çalışmanın iç mimarlık eğitimine ve sektör çalışanlarına yol göstermesi ayrıca literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Renk, ışık, iç mekân, tasarım, renk psikolojisi.

Abstract

Places gain meaning with their equipment and functions. The colors in a place make psychological effects to the users and give an identity to that place. Colors are the communication channel of the place with the user; reflect the character, identity, socio-cultural background, psychology, and geography of people and societies.

The fact that the relationship between space, color and human being strong and complex shows the importance of the subject. So it is an issue worth researching. In this article, the perception of space and space, and then the definition of color and the characteristics of color such as type, value, saturation are explained; and also human psychology, individual color psychology, social color psychology, the use of color in space and its psychological effects are examined. In this article, literature review (theses, articles, books) and evaluations based on examples were used as research methods; it is aimed to guide academicians who give education in the field of interior architecture, students receiving education and designers working in the sector and contribute to the literature.

Keywords: Color, light, interior space, design, color psychology.

¹ Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, nedim_alici@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2648-5822

² Marmara Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, mugoker@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4868-1856

1. Giriş

İnsanların korunma içgüdüleri sonucunda sınırlandırılmış bir boşluğun oluşturulması, yani mekânın yaratılması bugüne kadar gelişme göstererek devam eden bir eylemdir. Bireylerin mimari mekânlarda yaşamlarını sürdürmeleri dolayısı ile mimarlık için sadece yapıların kendisi değil, aynı zamanda bu yapılarda sürdürülen hayatlar olduğu söylenebilir.

İç mekân, bireylerin her türlü hareket ve davranışlarını gerçekleştirdiği; işlev, anlam ve estetik kriterleri ile şekillenmiş, yaşanılan mekânlardır. İç mekân tasarımı ise; tasarımcı tarafından, iç mekânı kullanacak olan kullanıcının istekleri, ihtiyaçları, beğeni ve zevkleri doğrultusunda fonksiyonel ve estetik kaygılarla ortaya çıkardığı fikir ve uygulama alanıdır.

İç mekân tasarımları yapılırken tasarımcılar; kullanıcı ihtiyaçlarına göre yön alır, tasarım ilkeleri ve tasarımları oluşturan kriterler ışığında ilerler. Mekânlar ilk olarak kullanıcının ihtiyaçlarına yönelik şekillenirken, ikinci olarak; form, malzeme, konstrüksiyon, renk ve doku gibi tasarım ilkeleri konuya dahil olarak mekân biçimlenir.

Renk; sembolik, fonksiyonel ve psikolojik etkileri ile mekân üzerinde aktif olan önemli öğelerden biridir. İç ve dış mekânda bulunan yüzeylerin ve biçimlerin doğru ve/veya istenen biçimde algılanmasına renk farklılıkları yardımcı olur. Renk mekâna; kimlik, anlam ve değer kazandırır. Bu bağlamda renklerin, mekânlarda insanlar üzerinde yarattığı etkilerin bilinmesi ve doğru biçimde kullanılması önem arz eder. Örneğin; “Renk konut özelinde ele alındığında, konutların dinlenme amacıyla kullanıldığı, nesnelere sürekli değişmediği, bu tür mekânların uzun süreli kullanımlar için olduğu göz önünde bulundurulmalı ve bu nedenle doymamış renkler tercih edilebilir. Ayrıca konutlar kullanıcıya özel ve içinde yaşayan bireyin hayat felsefesi yansıtmaktadır. Kendi kullanıcısının ifade tarzına göre kullanılan bir renk, başkasına sıkıntı verebilir. Bir iç mekân, kullanıcısının düşüncesini yansıtmak, renk tercihlerini ortaya çıkartmak ve görünür yaşam tarzına göre hareket etmek önemlidir.” (Özdemir, 2005: 394-399).

2. Mekân

Sınırsızlığın büyüklüğü ve bu durumun insana vermiş olduğu korku duygusundan kaynaklı insanoğlu kendine ait yeri belli etmek, sınırlamak ve doğal çevreden korunma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç sonucunda mekân ortaya çıkmıştır (Özkan, 2007: 3).

Mekân veya yer; farklı bakış açılarıyla ele alınmakla beraber, daha çok insanları çevresinden belli bir ölçüde ayıran, eylemlerini yapabilme olanağı tanıyan ve bu yönde şekil alıp düzenlenen boşluk veya uzay parçası olarak açıklanabilir. Mekân, düzlem elemanlarının bir araya gelmesiyle ya da üç boyutlu kitlelerin oyulmasıyla elde edilen kavramsal bir varlıktır. Mimari bir düzen sanatı olarak, mekânı açıklayan Henri Lefebvre; “Mekânı dolduran beden ve beden hareketleri, onu yazı haline getiriyor. Mekân bünyesinde tarihi izleri ve referansları içeren tarihi süreçlere ve yaşamışlıklara ayna tutan mimari bir düzendir” sözleri ile tanımlamıştır (Mutman, 1994: 13).

Mekân sadece fiziksel algılarla değil, tüm duyu organlarıyla hissedilen bir kavramdır. Bu sebeple sadece boyutsal manada düşünmenin haricinde daha geniş açılarla değerlendirilmektedir. Mekân oluşturulurken, mekânın bütün çevresinin fiziksel yapı elemanları ile sınırlandırılması zorunlu bir durum değildir. Çevresel sınırlar fiziki olabileceği gibi sadece görsel de olabilir. Şekil 1’de bu açıklamaya uygun görseller verilmiştir. İlk görselde tavan, zemin ve iki duvar yüzeyine uygulanan renk algısal olarak bir mekân yaratmaktadır. Aynı şekilde ikinci görselde de zeminde ve duvarda devam eden hareket çalışma alanını ayırmış mekân algısı oluşturmuştur. Bu görsellerde yaratılan mekânlar sadece görsel öğeler yolu ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla, görsel olan renk ve/veya ışık somut bir engel teşkil etmemesine rağmen bir mekânı belirtebilir.

Şekil 1. Görsel yolla mekân algısı yaratma (URL-1)

İnsan çevresini beş duyu organı ile algılamaktadır. Bu algılar; görme, duyma, dokunma, tatma, koklama olarak sıralanabilir ve çevre ile olan bağlantı bu duyarlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Dışardan alınan uyarılar duyu yolları ile beyne iletilir, beyin gelen bu mesajları kodlar ve vücuda komut verir. Bu komutlar sonucunda elde edilen deneyimler yoluyla, algılayıcı gelen mesajları yorumlar ve tepki verir.

Mekân algısı konusunda farklı görüş ve açıklamaların incelenmesi, algı ve algılama tanımları konusuna açıklık getirmesi yönünden faydalı olacaktır. Algı konusunda literatür taraması yapıldığında aşağıda yer alan kaynaklara ulaşılmıştır.

Doğan Cüceloğlu (2000: 98), bu konuda; “Algı, duyu organlarımızdan beynimize ulaşan verilerin örgütlenmesi, yorumlanması, anlamlandırılması sürecine verilen isimdir.” demiştir.

Aaron Quin Sartain ifadesine göre; “Algılama, duyumsal girdilerin yorumlandığı süreç ve duyumsal girdilerin anlamlı girdilere dönüştürülmesi organizasyonudur.” Buna benzer şekilde Jon T. Lang’e göre; “Algı; çevreden, çevre ile ilgili bilgi edinme sürecidir. Aktif ve amaçlıdır. Aklın ve gerçeğin bulunduğu noktada bulunur. Algılamalar, beklenti ve kişiliklerle yönlendirir” (Akt. Öktem, 2007: 84).

Algılama, duyu organları vasıtasıyla beyne iletilen uyarımlar haline dönüşür, sonra çeşitli bakımlardan örgütlenip anlam kazanır (Baymur, 1997: 57).

Algılama, çevreden gelen uyarıcı etkilerin duyu organları yardımıyla hissedilmesi ve kavranmasına ilişkin zihinsel bir olgudur. Bu nedenle uyarıcı etkileri algılayabilme, algılayan kişinin ilgi ve tutumlarına bağlı olarak etkinlik kazanır (Öktem, 2007: 83).

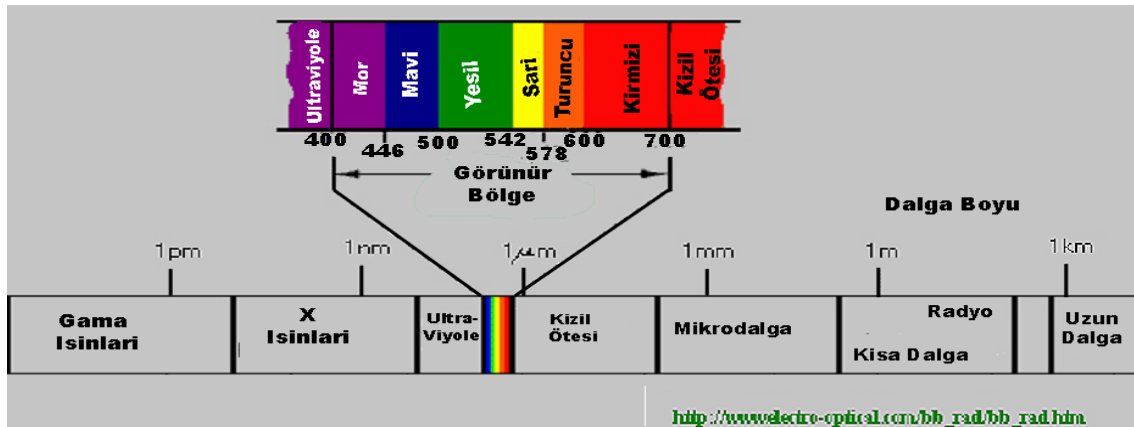
Bu açıklamalara bakıldığında, genel anlamda algının yorumlama yönü vurgulandığı görülmektedir. Algı sayesinde insanlar çevresini amaçları doğrultusunda şekillendirirken, aynı zamanda çevrenin sunduğu şartlara da kendini uydurarak bulunduğu mekânı anlamlı ve fonksiyonlu hale getirmektedir.

3. Renk

Renk; ışık kaynağından çıkan ışınların nesnelere üzerine çarparak yansması ve bu yansıyan ışıkların farklı dalga boyuna göre gözde oluşturduğu etkinin beyin tarafından kavranması ile oluşur.

“Belirli bir enerji kaynağından insan gözüne gelen ışınların elektromanyetik dalgalara dönüşmüş haline ışık denir” (Özsirkinti Kasap, 2015: 58). Buna göre ışıkta renk kavramını şu şekilde açıklayabiliriz; insan gözünün görebildiği ışık tayfının dalga boyudur (Keser, 2009:276).

Göz, dalga boyu 380-780 nanometre arası olan ışınımına duyarlı olduğu için bu aralıktaki ışınımına ışık denir. Beyaz ışık insan gözünün görme boyutları olan bölümü oluşturur. Beyaz ışığın renkli ışıklardan oluştuğunu Isaac Newton 1676 yılında kanıtlamıştır (Göler, 2009: 112), (bkz. Şekil 2 ve Tablo 1).

Şekil 2. Gözün görme sınırları (URL-2)

Tablo 1. Renklerin dalga boyu ve frekansı (Göler, 2009: 112)

RENK	DALGA UZUNLUĞU	FREKANS
KIRMIZI	800-650 nm	400-470 MİLYAR
TURUNCU	640-590 nm	470-520 MİLYAR
SARI	580-550 nm	520-590 MİLYAR
YEŞİL	530-490 nm	590-650 MİLYAR
MAVİ	480-460 nm	650-700 MİLYAR
LACİVERT	450-440 nm	700-760 MİLYAR
MOR	430-390 nm	760-800 MİLYAR

Renkler; çeşitli bilim dallarında da farklı tanımlar, tarifler ve görevler almışlardır. Fizikte renk; dalga boylarını, kimyada; pigmentleri ve fotonları, biyolojide; göz ve koni hücrelerini, psikolojide; nöronları ve bilinçaltını, felsefe ve tarihte; ırkların ve nesillerin farklılaşmasını açıklamaya yardımcı olur (Nuhoglu, 2006: 4).

Renklerin algılanması; ışığın nesnelere tarafından yansıtılarak göz tarafından yakalanması, yakalanan ışığın retinada sinirsel sinyallere dönüştürülmesi, sinirlere dönüştürülen ışığın optik sinir ile beyne iletilmesi sonucunda gerçekleşir.

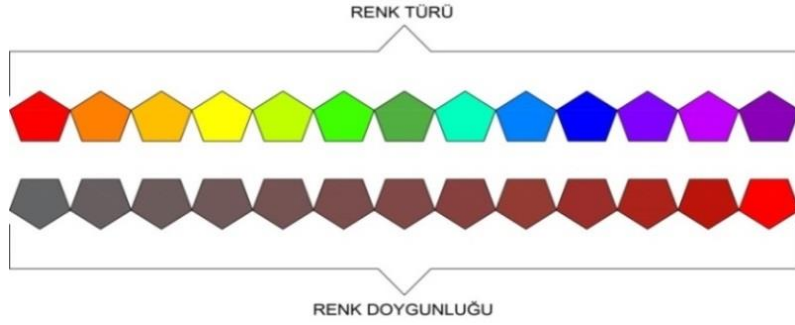
Newton'dan bu yana renkleri tanımlama ve sınıflama yönünde pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri, ABD'li ressam H. Munsell'in 1913'te öne sürdüğü renk sistemidir. Bu sistemde renkler; tür, değer ve doygunluk özelliklerine göre gruplanır. Bu sistemde tür; rengin dalga boyuna, değer; rengin parlaklığına, doygunluk; rengin saflığını karşılar (Göker, 2002: 29).

3.1 Tür

Renk türü, renk sözcüğünün bilimsel karşılığıdır. Kırmızı, yeşil, mavi başlıca türlerdir. Turkuaz, sarı, mor ikinci dereceden türlerdir. Tür, rengi dalga boyu anlamında tanımlamaya yarar (Göker, 2002: 29). Tayftaki renk demetinden her biri bir renk türünü oluşturur. Tür; bunları tanımlayan ve sınıflandıran terimdir (bkz. Şekil 2).

3.2 Doygunluk (Kroma)

Doygunluk, rengin saflık ve renklilik ölçüsüdür. Renkte bulunan tür miktarını ifade eder. Bu bağlamda beyaz tamamen renk yokluğuna karşılık gelir. Renklerin doygunluğu, o renkte bulunan beyaz ve diğer renklerin miktarına bağlıdır. Bu sebeple renk türlerinin içinde bulunan beyaz veya kendi rengi dışındaki farklı renklerin miktarı azaldıkça renk türü daha doymuş hale gelecektir. (Aykul, 2015: 34) (bkz. Şekil 3).

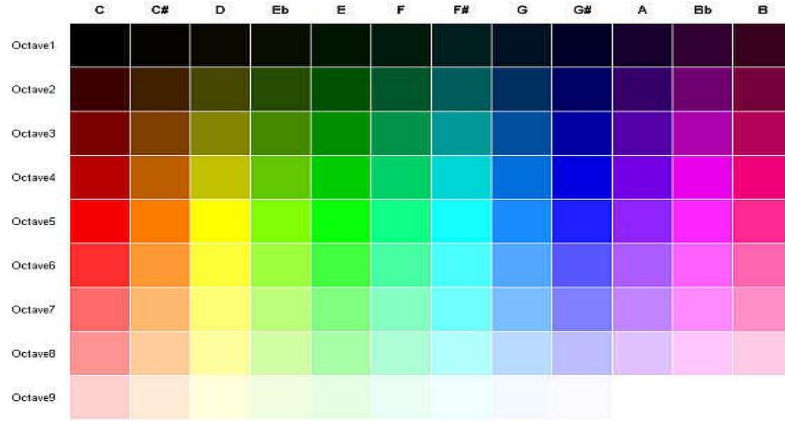

Şekil 3. Renkte doygunluk (Çizim: N. Alici)

3.3 Değer (Parlaklık)

Renklerin açıklık-koyuluk bakımından ölçümüne rengin parlaklığı yani değeri denir. Gri skalada açık renklerin değeri yüksek, koyu renklerin değeri düşük kabul edilir. (Göker, 2002: 30)

Değer sözcüğü renk ifade etmez, açık bir mavi ile koyu bir mavi arasındaki farkı açıklar. Renklerde değer farkı yaratmak, siyah veya beyaz ilavesi yapılarak sağlanabilir (bkz. Şekil 4).

Şekil 4. Renkte değer (Parlaklık) (URL-3)

4. Rengin İnsan Psikolojisine Etkisi

4.1 İnsan Psikolojisi ve Bireysel Renk Psikolojisi

Psikoloji; insan davranışlarını ele alan, araştıran, sorunlara bilimsel yöntemlerle yaklaşarak inceleyen ve çözmeye çalışan, odak noktası insan olan bilim dalıdır. İnsanın iç yapısını ve manevi mevcudiyetini inceleyen, arzu, öfke, yöneliş, sevgi, sezgi, zekâ, irade vb. türden tezahürlerini değerlendiren psikoloji alanıdır.

İnsanoğlu fiziksel çevresi ile sürekli etkileşim halindedir ve bu süreklilik arz eden bir durumdur. Mekânlar çeşitli bileşenleri ile (ısı, ışık, renk, ses, nem, mekândaki nesnelere vb.) insanları etkiler ve birey ile iletişim sağlar. Sigmund Freud, fiziksel çevrenin bir organizma olduğunu öne sürmüştür, bu sebeple mekân kavramı, davranış bilimlerinin içerisinde araştırılmaya başlanmıştır. Etkileşimde olunan fiziksel ortam insanların ruh ve beden sağlığını olumlu veya olumsuz şekilde etkiler (Ayber, 2012: 81).

Renk beğenisi kişiden kişiye farklılık gösterir. Kişiler sevdiği renge göre kullandığı objeleri veya yaşadığı mekânı renklendirir, birine güzel ve etkileyici gelen renk, bir başkasına kötü ve itici gelebilir. Bu durum renklerin etkisinden kaynaklı olduğu kadar kişinin psikolojik aktivitelerinin de bir sonucudur.

4.2 Toplumsal Renk Psikolojisi

Toplumların sahip oldukları farklılıklar renk psikolojisine etki etmektedir. Örneğin; coğrafik yapı, doğa şartları, inançlar, kültürel yapı farklılıkları gibi etmenler toplumların renge olan bakış açılarını ve renklerin psikolojik yansımalarını etkilemektedir. Bu da toplumdan topluma renklerin farklı anlamlara bürünmesine neden olur. “Örneğin; kültürümüzde saflık ve temizliğin simgesi olan beyaz renk, Batı toplumlarında da böyle algılanmaktadır. Bu nedenle gelinlikler genel olarak beyaz tercih edilmektedir. Uzakdoğu toplumlarında ise bu beyaza olan bakış tam tersi sayılır. Japonya’da beyaz karanfil ölüm ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle beyaz gelinlik tercih edilmemektedir. Aynı biçimde Çin kültüründe de yası simgelemektedir.”(Çalışkan ve Kılıç, 2014: 73).

Toplumların sahip olduğu dinsel inançların da renkler üzerinde etkisi büyüktür. Sarı renk “Eski Mısır’da gözden düşme, kıskançlık ve utanç anlamındayken Çin’de saltanat ve sarayı simgelemektedir. Çin’de ve Hıristiyan toplumları için sarı renk kutsallığın simgesi olduğundan dini yapılarda yoğun biçimde kullanılmaktadır.”(Çalışkan ve Kılıç, 2014: 74). İslam dini için ise yeşil renk kutsaldır. Bunun sonucunda dini mekânlar ve kutsal sayılan yerlerde genellikle yeşil renk kullanılır. Budizm’de ise turuncu renk önemlidir, Budist keşişlerin kıyafetlerinde, dini mekânlarında turuncu rengin kullanılması bu sebeptir.

4.3 Mekânda Renk Kullanımı ve Psikolojik Etkileri

Mimari mekânlar kullanıcılar için tasarlanmakta ve kullanıcıların mekânı nasıl algıladığı önem teşkil etmektedir. Bruno Zevi’ye göre; “Mekân; biz istesek de istemesek de bizi etkiler ve benliğimize hükmeder.” Tasarlanan mekânlar kullanıcıya psikolojik mesajlar vermektedir, bu durum mekânın kullanımında olumlu ya da olumsuz etkiler yaratmaktadır. Mekânın sahip olduğu renk ile ilgili özellikler, farklı psikolojik algılara neden olur. Farklılıklar hem renkten (tür-değer-doygunluk) hem de kullanıcıya (eğitim durumu, geçmiş deneyimleri vb.) bağlı özelliklerden kaynaklanır (Ayber, 2012: 79-82). Örneğin; insanların farklı dönemlerde içerisinde yaşadığı mekânların renkleri, kişide farklı psikolojik izler bırakmaktadır. Bu durum; renklerin benlikte derin izlerle yer edindiğini ve bu izlerin bilinçaltında biriktirilerek taşındığını gösterebilmektedir.

Görsel algı ile algılanan renk, içerdiği yüksek veya düşük titreşimli enerjiler ile insan psikolojisi üzerinde etkili olmaktadır. Renklerin algılanması ışık kaynağına da bağlı bir durumdur, ışık renklerin verimliliğini düşürür ya da artırır. Mekânlarda insanların maruz kaldığı renkler; zihinsel aktivite, fiziksel performans ve psiko-sosyal durum üzerinde etkiler göstermektedir (Özer, 2005:8).

4.4 Rengin Mekânlarda Bireyler Üzerindeki Psikolojik Etkisi

İç mekânın ana öğelerinden olan tavan, döşeme ve duvarlar aynı renk türü ve tonu ile boyanırsa mekânda biçim ve derinlik algısı zayıflar. Bunlarla birlikte mekânda bulunan mobilyalar ve aksesuarlar da düşünülmalıdır. Renk çalışması sırasında, mekâna uygun renk seçimi yapılırken renklerin birbiri ile olan ilişkileri de göz önünde tutulmalıdır. Mekân için doğru olan renkler beraberinde kullanılan başka renkler ile doğru bir ilişki kuramıyorsa uyumsuzluk yaşanır ve istenilen mekân algısına ulaşılamaz.

İç mekânlarda kullanılan renkler, ışıkla da direkt ilişkilidir. Çünkü renkler ışığın türüne göre farklı yansımalar ve etkiler gösterir. Gün ışığı gibi beyaz ışıklar renklerin öz (gerçek) halini yansıtırken, diğer aydınlatma türleri renkleri öz görüntülerinden farklı olarak yansıtacaktır. Renkler mekânlarda büyük-küçük, sıcak-soğuk, enerjik-durağan, hareketli-sakinleştirici vb. etkiler ile kullanıcıyı etkiler.

Maccubrey ve Grundlach çalışmalarında, açık değerde olan renkli yüzeylerin, koyu değerde olanlara kıyasla daha büyük algılandığını saptamışlardır. Yamamura ve Oyama da, renk türlerinin derinlik etkisi üzerine yaptıkları çalışmalar ile renk ve formların ölçüleri arasında bir ilişki olduğunu öne sürmüşlerdir. Mavi, yeşil, mor renkli yüzeylerin uzakta; kırmızı, sarı, turuncu renkli yüzeylerin ise olduklarından daha yakın algılandıklarını saptamışlardır. Renklerin sahip olduğu bu etkilerden yola çıkarak, her mekân sahip olduğu işleve, özelliklere ve ihtiyaçlara göre renklendirilmelidir. Örneğin; dar bir mekânda soğuk renklerin uzaklaşma etkisinden faydalanmak, mekânı soğuk renklerle boyamak doğru olacaktır. Zeminde de mümkün oldukça tek tip malzeme ve nötr renk seçimi yaparak, zemini bölmeden sonuca gitmek yerinde olacaktır. Çünkü zeminde yapılan parçalamalar mekânı gerçek boyutundan daha küçük algılayacaktır.

Mekânlarda kullanılacak renk türü mekân öğelerine göre seçilmelidir. Bu durumda mekân öğelerinin amaçlarının ve ne işe yaradıklarının bilinmesi gerekmektedir.

Duvarlar: Mekânı sarar ve birleştirir aynı zamanda yönlendirici olarak işlev görür. Duvarlarda çok sıcak etkiye sahip bir rengin kullanımı, mekânı olduğundan daha dar gösterir. Çünkü sıcak renkler yakınmış gibi algılanır. Küçük hacimli mekânlarda, soğuk renkler ya da pastel tonlar tercih edilmelidir. Çünkü soğuk renkler hem ferahlatıcı hem de uzaklık etkilerinden dolayı mekânı geniş gösterir.

Tavan: Renk kullanımı tavanlarda da duvarlarda olduğuna benzer sonuçları doğurmakta ve kullanıcıya benzer etkiler yansıtmaktadır. Tavanlar mekânı örtme görevi görür, tavanı yüksek olan mekânlarda tavan algılanmaz ama alçak olan mekânlarda hissedilir. Bu tür durumlarda renklerin uzaklık ve yakınlık etkisinden faydalanmak mümkündür.

Alçak tavanlı olan mekânlarda sıcak renkler tavanı daha yakın hissettireceği için mekânın basıklığı daha bariz hissedilecektir. Ama bunun yerine soğuk renk veya açık ton renk tercih edilerek duvarların daha yüksek, tavanın da daha yukarda olduğu hissi uyandırılabilir. (Özsavaş, 2016: 453)

Döşeme: Mekânın döşeme yüzeyinden sağlamlık ve güven telkin edici bir his vermesi beklenir. Çünkü; insanlar adım atarken sağlam ve güvenilir zeminlerde yürümek ister. Bu nedendir ki şeffaf veya boşluklu yüzeylerde yürümek insanlarda korkuya sebebiyet verir. Zeminin sağlam bir ifadeye sahip olması, yere basması ve kullanıcıya bunu hissettirmesi için duvarlardan daha koyu renkte olan bir malzeme ile kaplanabilir. (Özdemir, 2005: 97).

Mekânda kullanılan renkler; tavan, duvar ve döşemede mekân algısına çeşitli farklılıklar eklemektedir. Bunlarla birlikte mekânda kullanılan malzemelerin dokusu, mekândaki dekoratif objeler, mobilyalar vb. nesnelere de renk algısı ve mekândaki psikolojik algı üzerinde etki sahibidir. Renklerin koyu ve açık değerleri sıcak ve soğuk renklerde farklı etkiler gösterir. (bkz. Tablo 2 ve Şekil 5).

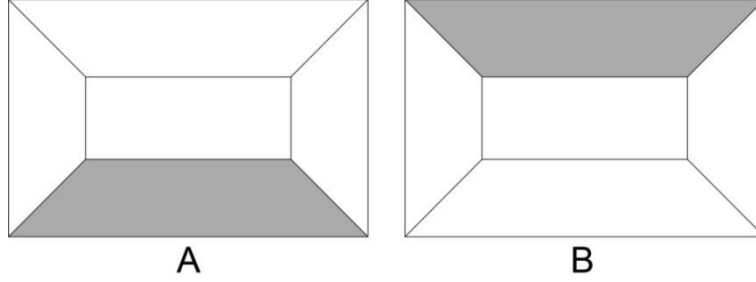
Tablo 2. Sıcak ve soğuk renklerin koyu-açık değerlerine göre, mekân öğelerinde kullanılması ile yansıttıkları psikolojik etkiler (Frieling, 1990: 216)

RENK GRUBU VE DEĞERLERİ	KOYU DEĞERDE SICAK RENK	KOYU DEĞERDE SOĞUK RENK	AÇIK DEĞERDE SICAK RENK	AÇIK DEĞERDE SOĞUK RENK
TAVANDA KULLANIMI	Kasvetli, Tehditkar	Kapatıcı, Örtücü	Manevi Baskı Verici	Yükseltici
DUVARDA KULLANIMI	Çevreleyici	Soğuk	Hareketlendirici	Yönlendirici
DÖŞEMEDE KULLANIMI	Tutucu, Sağlam, Emniyetli	Ağır	Yükseltici, Kaldırıcı	Emniyetsiz, Koşmaya Teşvik Edici

Mekânda yüzeylerin renk türüne göre yansıttıkları etkiler farklılık gösterdiği gibi renklerin değeri ve sıcak-soğuk özellikleri de bu bağlamda etkili olmaktadır. Aşağıda verilmiş olan görseller üzerinde renkler değer ve sıcak-soğuk özelliklerine göre incelenmiştir.

Açık ve koyu değerlere sahip renklerin iç mekânın farklı yüzeylerinde kullanımı ile ortaya çıkan farklı psikolojik etkiler üzerine; Görsel 1, Görsel 2, Görsel 3, Görsel 4 örnekleri aşağıda verilmiştir.

Görsel 1: Açık ve koyu değerli renklerin iç mekânda kullanımı:

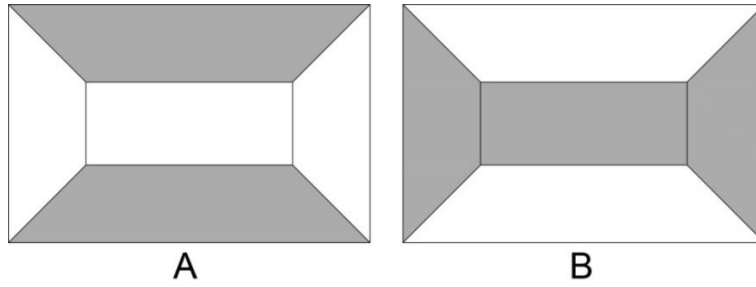

Şekil 5. Açık ve koyu değerli renklerin kullanımı (Göler, 2009: 140) (Çizim: N. Alici)

1-A: Çizimde zemin koyu değerde, duvarlar ve tavan açık değerde; zemin öne çıkar, tavan ve duvarlar geriye gider, mekân geniş ve yüksek algılanır.

1-B: Çizimde tavan koyu, duvarlar ve zemin açık değerde; tavan öne çıkar, zemin ve duvarlar geriye gider, tavan koyu hissedileceği için mekân basık ve geniş algılanır.

Görsel 2: Açık ve koyu değerli renklerin iç mekânda kullanımı:

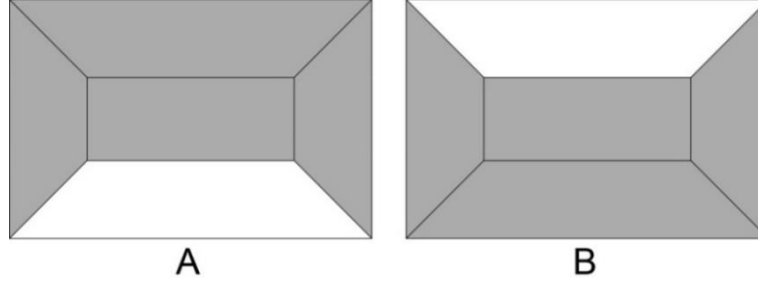

Şekil 6. Açık ve koyu değerli renklerin kullanımı (Göler, 2009: 140) (Çizim: N. Alici)

2-A: Çizimde zemin ve tavan koyu, duvarlar açık değerde; zemin ve tavan öne çıkar, duvarlar geriye gider, mekân geniş ve basık ama zemin koyuluğundan dolayı üzerinde durulan alan sağlam algılanır.

2-B: Çizimde duvarlar koyu değerde, tavan ve zemin açık değerde; duvarlar öne çıkar, zemin ve tavan geriye gider, böyle bir mekânda duvarların mekânı sarma algısı baskın olduğu için mekânın güvenli olduğu hissedilir. Tavan ve zemin geriye çekilme hissi vermesi ise mekâna ferahlık etkisi katar.

Görsel 3: Açık ve koyu değerli renklerin iç mekânda kullanımı:

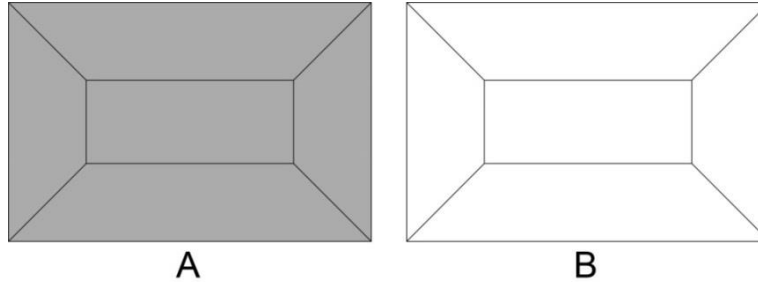

Şekil 7. Açık ve koyu değerli renklerin kullanımı (Göler, 2009: 140) (Çizim: N. Alici)

3-A: Çizimde duvarlar ve tavan koyu değerde, zemin açık değerde; duvarlar ve tavan öne çıkar, zemin geriye gider, mekân dar, basık ve boğucu algılanır. Zemin açık değerde olduğu için büyük hissedilir.

3-B: Çizimde duvarlar ve zemin koyu değerde, tavan açık değerde; duvarlar ve zemin öne çıkar, tavan geriye gider, mekân gerçek boyutlarından daha küçük hissedilir. Ama tavandan dolayı mekân yüksek algılanır.

Görsel 4: Açık veya koyu değerli renklerin iç mekânın tüm yüzeylerinde kullanımı:

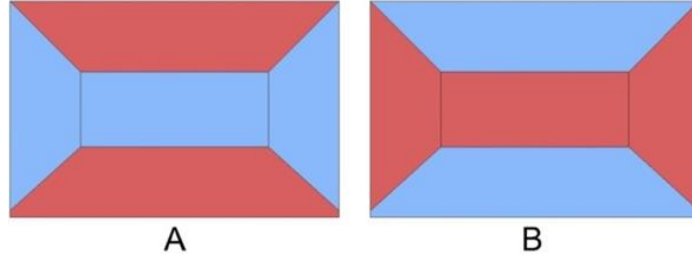
Şekil 8. Açık ve koyu değerli renklerin kullanımı (Göler, 2009: 140) (Çizim: N. Alici)

4-A: Mekânın bütün yüzeyleri koyu değere sahip olduğu için öne gelir bu nedenle çarpıcı bir etkiye sahiptir, gerçek boyutlarından çok daha küçük algılanır. Mekânda aynı renk tonlarının kullanılması durumunda üç boyutluluk algısı zayıflar.

4-B: Mekânda bütün yüzeyler açık değere sahiptir. Mekân büyük ve geniş algılanır ama aynı zamanda monotonluk hissi baskındır.

Renklerin sıcak, soğuk, nötr özelliklerine göre mekânda kullanımı ve psikolojik etkileri bağlamında incelenmesi için; Görsel 5, Görsel 6, Görsel 7, Görsel 8, Görsel 9, Görsel 10 örnekleri aşağıda verilmiştir.

Görsel 5: Sıcak ve soğuk renklerin iç mekânda kullanımı:

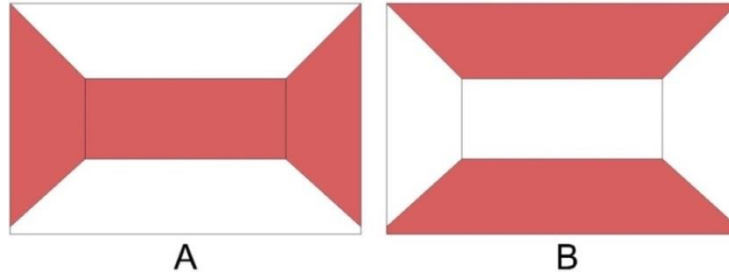

Şekil 9. Sıcak ve soğuk renklerin iç mekânda kullanımı (Çizim: N. Alici)

5-A: Zemin ve tavan sıcak renklerin yaklaşma özelliğinden dolayı öne gelme, duvarlardaki soğuk renk de uzaklaşma özelliğinden dolayı geriye çekilme hissi verir. Mekân alçak tavanlı ama geniş algılanır.

5-B: Sıcak renkli duvarlar öne gelme, yaklaşma etkisi gösterirken; tavan ve zemin de uzaklaşma, geriye gitme hissi yaratır. Mekân duvar renklerinden dolayı küçük, tavan ve zemin renklerinden kaynaklı da yüksek ve ferah hissedilir.

Görsel 6: Sıcak ve nötr renklerin iç mekânda kullanımı:

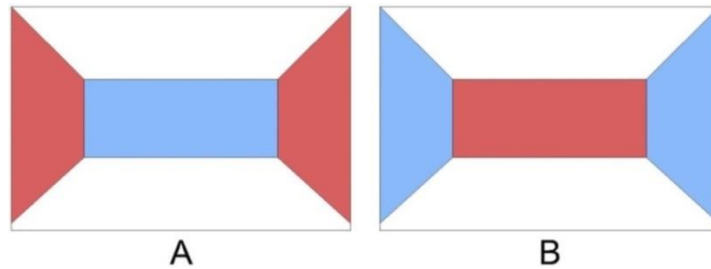

Şekil 10. Sıcak ve nötr renklerin iç mekânda kullanımı (Çizim: N. Alici)

6-A: 5-B görseline yakın bir algı yaratır ama tavan ve zemin nötr renkte olması sebebi ile 5-B çizimine kıyasla mekân yüksekliği daha az algılanır.

6-B: 5-A görseline benzemektedir, mekânda tavan ve zemindeki sıcak renkten dolayı basık, duvarlardaki nötr renkten dolayı, soğuk renge göre daha az oranda geniş algılanır.

Görsel 7: Sıcak, soğuk ve nötr renklerin iç mekânda kullanımı:

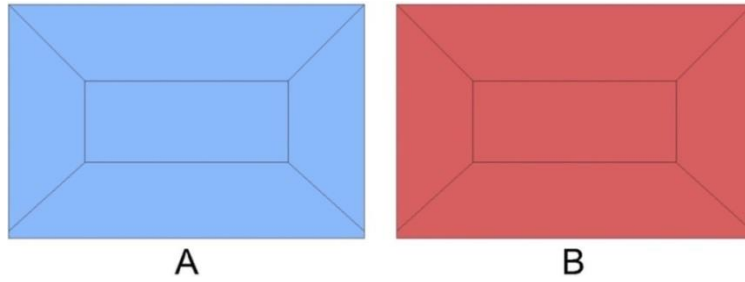

Şekil 11. Sıcak, soğuk ve nötr renklerin iç mekânda kullanımı (Çizim: N. Alici)

7-A: Bu görseldeki yan duvarlar sıcak renkten dolayı öne çıkar. Karşı duvar, tavan ve zemin ise soğuk renkten ve nötr rengin açık etkisinden dolayı geriye gider. Mekân ince, uzun, yüksek bir görünüme sahip olur.

7-B: Soğuk renkli yan duvarlar, nötr renkli tavan ve zemin geriye çekilir. Sıcak renkli karşı duvar öne gelir ve mekân geniş, yüksek ama buna kıyasla derinliği az algılanır.

Görsel 8: Sıcak veya soğuk renklerin iç mekânın bütün yüzeylerinde kullanımı:

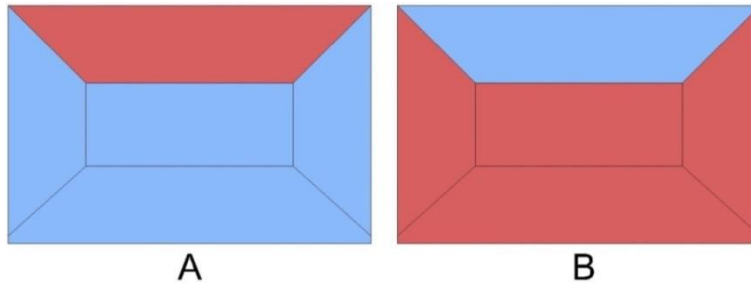

Şekil 12. Sıcak veya soğuk renklerin iç mekânda kullanımı (Çizim: N. Alici)

8-A: Mekânda soğuk renklerin etkisinden dolayı ferah ve geniş algılanır. Görsel 4-B çizimi ile benzer özellikleri yansıtır.

8-B: Sıcak renkten dolayı yüzeyler yakın algılanır. Mekân gerçek ölçülerinden daha küçük algılanır. Görsel 4-A çizimi ile benzer özellikleri yansıtır.

Görsel 9: Sıcak ve soğuk renklerin iç mekânda kullanımı:

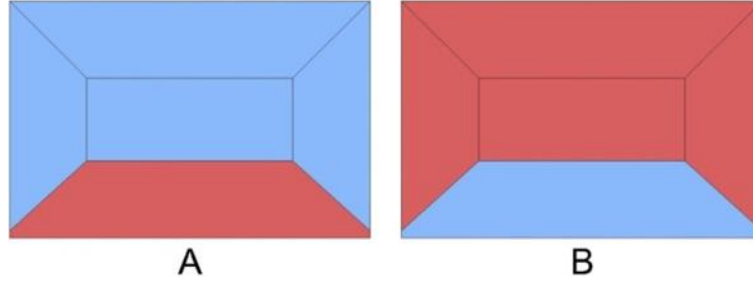

Şekil 13. Sıcak ve soğuk renklerin iç mekânda kullanımı (Çizim: N. Alici)

9-A: Tavan öne gelir, duvarlar ve zemin geriye gider. Mekân olduğundan daha alçak algılanır. Görsel 1-B ile aynı özellikleri yansıtır.

9-B: Tavan geriye gider buna karşın zemin ve duvarlar yakın görünür ve mekân dar algılanır. Görsel 3-B ile benzer özellikleri yansıtır

Görsel 10: Sıcak ve soğuk renklerin iç mekânda kullanımı:

Şekil 14. Sıcak ve soğuk renklerin iç mekânda kullanımı (Çizim: N. Alici)

10-A: Zemin öne gelir duvarlar ve tavan geriye çekilir mekân geniş ve ferah algılanır. Zemin mekâna ağırlık ve kuvvet verir. 1-A görseli ile benzer özellikler yansıtır.

10-B: Tavan ve duvarlar öne gelir, zemin geriye çekilir. Mekân dar, boğucu ve basık algılanır. zemin geniş görünür. 10-A görseline göre 10-B görselinin daha dar ve basık bir mekân olduğu hissedilir.

Koyu/açık değerde renklerle sıcak/soğuk/nötr renklerin iç mekânda kullanımında oluşan psikolojik etkiler görseller üzerinden incelenmiştir. Genel olarak koyu değerlere sahip renklerle sıcak renk kategorisindeki renk türleri benzer etkiler yansıtmaktadır. Koyu değerli renklerle sıcak renklerin kullanıldığı mekân düzlemine (zemin-duvarlar-tavan) göre; mekânın gerçek ölçülerine göre değerlendirildiğinde daha dar, basık veya küçük hissettirdiği söylenebilir. Bu durumun sebebi ise koyu değerde renklerin ve sıcak renklerin kullanıldığı yüzeyleri daha yakın mesafede olduğunu hissettirmesidir.

Koyu değere sahip renklerle ve sıcak renklerin birbirine benzer etkileri gibi açık değerde olan renklerle, nötr ve soğuk renklerle de iç mekânda kullanılıncaya birbirine yakın etkiler göstermektedir. Açık değerlere sahip renklerle iç mekânda kullanıldığı yüzeye bağlı olarak mekânın gerçek ölçülerinden; daha yüksek, daha geniş veya daha derin olduğu hissini uyandırmaktadır. Aynı şekilde soğuk renklerde bu etkileri yansıtmaktadırlar. Bunun sebebi ise açık değerli renklerin veya soğuk renklerin uzaklaşıyor gibi bir etki yansıtılmalarıdır.

İç mekânlarda döşeme kaplamalarının renkleri; mekânın sağlamlık, büyüklük ve bütünlük etkisini tetiklemektedir. Koyu renklerle mekâna sağlam, yere basan ve mekânı taşıma gücünü yansıtırken açık renklerle buna nispeten daha zayıf, hafif ama ölçü anlamında daha büyük algı etkileri yansıtırlar. Duvarlar mekânın çevresini saran, iç ve dış mekânı birbirinden ayıran yapı elemanlarıdır. Bu nedenle kullanıcıya güven ve dayanıklı olduğu hissi vermesi açısından önemlidir. Duvarlarda çizgisel etkiler mekânın yükseklik-derinlik-genişlik gibi boyutsal özellikleri üzerinde pay sahibidir. Aynı şekilde sıcak-soğuk renklerle de mekâna boyut yönüyle etki eder. Örneğin; mekânlarda kullanılan sıcak renklerle mekânın küçük, yakın, dar, alçak etkilerini yansıtırken ve mekânın bu tür özelliklerini pekiştirirken, soğuk renklerle uzak, büyük, geniş yüksek gibi etkiler verir.

5. Sonuç

Mekânda ısı, ışık, ses, renk gibi etmenlerin doğru biçimde algılanması için insanların algı sınırlarının bilinmesi gerekmektedir. Beraberinde bu etmenlerin değişimlere de imkan vermesi gerekir. İnsanların mekânı algılaması bu etmenlerin miktarına göre mekândan mekâna farklılık gösterir. Bu farklılıklar; insanların psikolojik durumu, aile yapısı, toplumsal yapı, örf ve adetler yani kültürel yapısına göre değişir. Bu sebeple mekân kullanıcının sadece nesnel ihtiyaçları dışında fiziksel, kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarına da cevap vermelidir.

İç mekânda renk, iletilmek istenen iletileri anlatmakta çok önemli bir tasarım aracıdır. Mekândaki form ve boyut algısına etki eder, mekânın sıcak-soğuk, karanlık-aydınlık, büyük-küçük gibi etkiler yansıtmasına yardımcı olur. Mekânların renk yolu ile sahip oldukları psikolojik etkiler, yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır ki bireyin sahip olduğu kültür, yaş, cinsiyet, çevresel etmenler vb. faktörlere göre kişiden kişiye farklılık göstermektedir.

İç mekân tasarımlarında kullanılan renkler, kullanıcı odaklıdır. Her mekânın kullanıcı için farklı olacağı gerçeği mekânlara uygulanacak renklere de değişime gidilebileceği durumunu ortaya çıkartmaktadır. Bu bağlamda renkler mekânın amacına ve anlatım biçimine uyacak şekilde bir atmosfer yaratmalıdır. Tasarımcının tercih ettiği renkler; renk çemberindeki konumları, miktarları ve tür özellikleri konusunda birbiri ile armonik ilişkiler içerisinde olmalıdır.

Mekânlar donanımsal anlamda yeterli seviyede olsalar bile, renklendirme (armonik düzenin doğru oluşturulması) olarak yeterli değilse iç mekân bütünlüğü eksik sayılır. Çünkü mekân içindeki renkler kullanıcıları görsel yolla, psikolojik olarak etkisi altına alır ve bu durum mekâna yönelik iyi veya kötü algısal sonuçlar doğurabilir. Mekânın estetik algısı üzerindeki etkisini de birinci dereceden etkiler. Mekânlarda kullanılan renklerin uyumu, değeri, türü oldukça önemlidir; çünkü iç mekânlarda duvarlarda, tavanda veya zeminde kullanılan renkler mekânın genel tasarımına ve yansıttığı psikolojik etkiye katkısı olduğu yadsınamaz.

Bir mekânda kullanılacak olan renk, öncelikle mekâna yüklenen işleve uygun tür, ton ve değerde olmalıdır. Mekânların işlevine göre kullanıcıya renk aracılığı ile aktarılmak istenen iletiyi veya yansıtmak istenilen psikolojik etkiler göz ardı edilmeden, iyi analiz edilerek değerlendirilmeli ve renk seçimi bu doğrultuda yapılmalıdır. Renk seçimi yapılırken sadece mekân işlevine odaklı değil beraberinde form, estetik, anlam gibi kriterlerde göz önüne alınarak renk seçilmelidir.

Renklerin anlamları ve taşıdıkları mesajlar ülkeden ülkeye, toplumdan topluma farklılıklar gösterir. Tasarımcının buna karşın yapması gereken, koşullara göre hareket etmesi kullanılan rengin fiziksel, psikolojik ihtiyaçlara cevap verecek ve beğeni kazanacak mekânlar yaratmasıdır. Bu yolla mekânlar duygusal istekleri yerine getirmiş olduğundan, mekân kullanan bireyler de duygusal olarak tatmin edilmiş olacaklardır.

Bu araştırmaya göre renk; ilk olarak insan psikolojisi üzerinde rahatlatıcı/rahatsız edici, sakinleştirici/heyecanlandırıcı, sıkıcı/huzur verici, üzücü/neşelendirici vb. duygusal durumlar ile etkisini göstermektedir. Bu etkiler bireyin; çocukluğu, tecrübeleri ve deneyimleri, eğitim düzeyi, yaşı, psikolojik durumu ve zevklerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Renkler tasarımı; boyut, form, estetik yönü ile etkiler ve tasarıma değer katar. İ mekân tasarımlarında, yukarıda yapılan değerlendirmede belirtilmiş olan detaylar dikkate alınmalıdır. İ mekânlarda kullanılacak olan renklerin; tür, doğunluk ve değer gibi özellikleri bakımından birbiri ile olan ilişkileri kontrol altında tutularak bilinçli bir Şekilde kararlaştırılmalı ve uygulanmalıdır.

Yazar Notu

Bu alışma; Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı'nda, Nedim ALİCİ tarafından, Doç. Müge GÖKER PAKTAŐ danışmanlığındaki "İç Mekanda Renk ve Renklerin İnsan Psikolojisine Etkileri" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar

Ayber, U. (2012). *Mekân Kimlik İlişkisinde Işık ve Renk Faktörlerinin Psikolojik ve Sosyolojik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Aykul, E. (2015). *Mutfak Tasarımında Renk Kullanımı ve Rengin Belirlenmesine Etki Eden ğelerin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Baymur, F. (1997). *Genel Psikoloji*. 12. Basım, İstanbul: İnkılp Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı*. istanbul: Remzi Kitabevi.

Çalışkan, N. ve Kılıç, E. (2014). *Farklı Kültürlerde ve Eğitimsel Süreçte Renklerin Dili*. Ahi Evren Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 15, Sayı 3, Aralık 2014.

Göker, M. (2002). *İç Mimarlık-Tasarımda Aydınlatma; İlke-Sistem-Tasarım Bağıntısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Gler, S. (2009). *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Frieling, H. (1990). *Gesetz Der Farbe*. München.

- Keser, N. (2009). *Sanat Sözlüğü*. İstanbul: Ütopya Yayınevi.
- Nuhoğlu, R. (2006). *Rengin Tüketici Satın alma Davranışlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öktem, D. (2007). *Otel İç Mimari Tasarımında Mekân Algılama ve Kimlik Oluşumu ve Örnekler Üzerinde Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, T. (2005). *Renk Kavramı ve Konut İç Mekânında Tasarıma Etkileri*. Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul: MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, T. (2005). *Tasarımda Renk Seçimini Etkileyen Kriterler*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 2 (391-402).
- Özer, B. (2005). *İnsan Psikolojisi ve Peyzaj Tasarımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, A. (2007). *İç mekân Tasarımı Kuram ve Yöntemleri Işığında Günümüz Türk İç Mekân Tasarımcıları ve Tasarım Anlayışlarına Bir Yaklaşım*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsırkıntı Kasap, H. (2015). *20. Yüzyıl Mimarisinde Form ve Renk*. İstanbul: Türkiye Alim Kitapları Yayınları.
- Özsavaş, N. (2016). *İç Mekân Tasarımında Renk Algısı*. Art-e Sanat Dergisi, 9(18).

İnternet Kaynakları

- URL-1 <https://tr.pinterest.com/pin/195062227584749676/> (07.06.2018)
- URL-2 http://www.yildiz.edu.tr/~bayram/sgi/saygi_main.htm (21.03.2018)
- URL-3 <https://resimhocam.com/renk-skalasi-ve-renklerin-detayli-ozellikleri/> (05.05.1018)